

บทที่ 2

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

สิ่งที่ทำให้มนุษย์ผู้หญิงและมนุษย์ผู้ชายแตกต่างกัน คือ เพศ (sex) อันเป็นลักษณะทางสรีระ หรือ ชีวภาพของมนุษย์ที่เห็นได้อย่างชัดเจน และดูเหมือนว่าข้อเท็จจริงจากลักษณะ "ธรรมชาติ" ได้นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมทางสังคมระหว่างมนุษย์ผู้หญิงและมนุษย์ผู้ชายโดยจะสังเกตได้ว่า ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติน้อยครั้งนักที่จะปรากฏเรื่องราวของผู้หญิงในฐานะของวีรสตรีที่มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงโลก ทั้งที่ในโลกนี้ก็ประกอบด้วยหญิงและชายในจำนวนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้สืบเนื่องจากความแตกต่างในบทบาทหน้าที่ระหว่างหญิงและชาย ในขณะที่ผู้หญิงสวมบทบาทของแม่บ้านมีภาระหน้าที่ดูแลรับผิดชอบภายในครอบครัว ฝ่ายชายสวมบทบาทพ่อบ้านหาเลี้ยงและ เป็นผู้นำของครอบครัว ความแตกต่างในภาระหน้าที่นี้เป็นตัวกำหนดโอกาสในการมีส่วนร่วมผลักดันกลไกประวัติศาสตร์หรือการเปลี่ยนแปลงของสังคม เนื่องจากบทบาทของความเป็นแม่และ เมียได้จำกัดโอกาสของผู้หญิงให้อยู่ภายในครอบครัวหรือบริบทภายในครอบครัวหรือบ้าน ซึ่งนอกจากจะจำกัดโอกาสในการทำกิจกรรมทางสังคมในด้านอื่นๆของผู้หญิงแล้ว คุณค่าที่สังคมให้กับบทบาทของหญิงและชายยังไม่เท่ากันอีกด้วย ดังเราจะเห็นว่าบทบาทของผู้หญิงในการ เป็นแม่และ เมียจะไม่มีการบินทักไถ่ในบทเรียนทางประวัติศาสตร์ เพราะงานบ้านไม่ได้รับการยกย่องหรือให้คุณค่าเท่าเทียมกับงานนอกบ้านอันเป็นภาระหน้าที่ของผู้ชาย สิ่งที่เราอ่านในบทเรียนจึงเป็นประวัติศาสตร์ของมนุษย์ผู้ชายมากกว่าที่จะเป็นเรื่องราวของมนุษย์ทั้งสองเพศ

ปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจได้ผลักดันให้ผู้หญิงจำนวนมากไม่น้อยออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้น ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ที่เคยเป็นมา ดังเราจะเห็นภาพลักษณ์ของผู้ชายสมัยใหม่ในสื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ได้เข้ามามีบทบาทงานบ้านมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ภาพของผู้ชายอาบน้ำให้เด็ก ซักผ้า จ่ายตลาด เป็นต้น เป็นการสื่อว่างานบ้านโดยเฉพาะการเลี้ยงดูบุตรนั้นหาใช่ภาระหน้าที่โดยธรรมชาติของผู้หญิงแต่เพียงฝ่ายเดียวการเลี้ยงดูบุตรจึงอาจพิจารณาว่า เป็นสิ่งที่สังคมกำหนดหรือเป็นเรื่องของวัฒนธรรมมากกว่าจะเป็นเรื่องของธรรมชาติ ในทำนองเดียวกันก็หน้าที่จะมีการตั้งคำถามต่อการแบ่งบทบาทหญิงชายในด้านอื่นๆด้วยเช่นกัน สิ่งที่น่าสังเกตก็คือไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบทบาทหญิงชายก็คงดำรงคู่กับสังคมในแต่ละวัฒนธรรม

เสมอมา แม้จะเป็นที่ตระหนักชัดว่าบทบาทหญิงชายนั้นไม่ใช่สิ่งแน่นอนตายตัว แต่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของกาลเวลาและวัฒนธรรมก็ตาม แต่ก็ต้องยอมรับว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นเพียงระดับผิวเผินเท่านั้น หน้าที่ความรับผิดชอบของการเป็นแม่ก็ยังคงเป็นภาระหน้าที่หลักของผู้หญิงต่อไป ด้วยเหตุนี้ความแตกต่างระหว่างหญิงชายจึงยังคงเป็นประเด็นที่นักคิดทั้งในอดีตและปัจจุบันถกเถียงกันตลอดมาว่า การผูกขาดอำนาจทางสังคมของผู้ชาย เป็นเพราะผู้ชายมีลักษณะทางธรรมชาติ(ชีวภาพ) บางอย่างเหนือกว่าผู้หญิง หรือว่าเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมกันแน่

แนวการวิเคราะห์ในเรื่องเพศ และบทบาทหญิงชาย

(sexual and gender analysis)

ก่อนที่จะพูดถึงแนวคิดต่างๆที่พยายามทำความเข้าใจเรื่องเพศและบทบาทหญิงชาย ควรทำความเข้าใจความแตกต่างและความเชื่อมโยงระหว่างเพศและบทบาทหญิงชายเสียก่อน อันที่จริงแล้วทั้งสองมีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด แต่ก็เชื่อว่าจะไม่สามารถแบ่งแยกได้เสียทีเดียว Vance (Vance, 1991 อ้างใน วารุณี พงแก้ว, 2538) กล่าวว่า เรื่องเพศและบทบาทหญิงชายต่างต้องการคำอธิบายที่แตกต่างกัน ผู้ที่ศึกษาเรื่องเพศนอกจากจะต้องศึกษาการเปลี่ยนแปลงของทัศนคติ และการแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศแล้ว ยังต้องศึกษาถึงความเกี่ยวเนื่องของเพศกับบทบาทหญิงชายอีกด้วย แนวคิดที่จะเสนอต่อไปนี้เป็นแนวคิดพื้นฐานที่พยายามทำความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างเพศและบทบาทหญิงชาย ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจความแตกต่างระหว่างมนุษย์ผู้หญิงและมนุษย์ผู้ชาย ในที่นี้ผู้วิจัยได้ยกมาแสดงสามแนวคิดด้วยกันคือ แนววิเคราะห์ทางกายภาพ แนวจิตวิเคราะห์ และแนววิเคราะห์ทางวัฒนธรรม แต่ละแนวคิดต่างมีจุดยืนหรือแนวทางในการอธิบายเรื่องเพศและบทบาทหญิงชายที่ต่างกันอย่างชัดเจนดังจะได้อธิบายต่อไป

แนววิเคราะห์ทางกายภาพ (biological analysis)

แนวคิดนี้มีพื้นฐานความเชื่อในทางวิทยาศาสตร์ที่เน้นอิทธิพลของฮอโมน และความสำคัญของกระบวนการทางชีวภาพ โดยมองว่ามนุษย์นั้นถูกกำหนดทางกายภาพ หญิงมีความแตกต่างจากชายตรงที่หญิงมีโครโมโซม XX ส่วนชายมี XY อันนำไปสู่การอธิบาย

ความแตกต่างในเรื่องเพศของหญิงและชายในด้านอื่นๆ เช่น หญิงอาจมีความอดทนกว่าชาย เพราะมีฮอร์โมนเอสโตรเจน (Estrogen) ที่เพศชายไม่มี ส่วนชายอาจมีโครงสร้างกระดูกที่ใหญ่และแข็งแรงกว่าหญิง เพราะเซลล์ที่มีระดับแตกต่างกัน และเพราะปัจจัยทางชีวภาพที่เอื้อให้ชายมีความแข็งแรงกว่าหญิง จึงทำให้อภินิหารกรรมและบทบาทของผู้ชายเป็นที่ยอมรับ และมีคุณค่าเหนือกว่าหญิงในแต่ละวัฒนธรรม (ปราณี วงษ์เทศ, 2534, น.4)

เวทซ์ (Weitz, 1977, p.18, 19) กล่าวว่าวัฒนธรรมมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวภาพ และการที่มนุษย์ถูกหล่อหลอมด้วยวัฒนธรรม วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลกับมนุษย์ ความเป็นผู้หญิง (female) และความเป็นผู้ชาย (male) เป็นสิ่งที่ในแต่ละสังคมกำหนดโดยใช้เงื่อนไขทางชีวภาพ ซึ่งมนุษย์ได้นำมาใช้ในการให้ความหมายตัวตนทางสังคม แต่เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างชีวภาพและวัฒนธรรมมีลักษณะที่สลับซับซ้อน จึงทำให้ยากแก่การระบุว่าจะอะไรคือสาเหตุและอะไรคือผล และหากฮอร์โมนและเซลล์มีอิทธิพลต่อการกำหนดความแตกต่างระหว่างความเป็นหญิงและความเป็นชาย ก็อาจเป็นไปได้เพียงหนึ่งปัจจัยเท่านั้น ซึ่งก็ยังคงหาข้อสรุปหรือพิสูจน์ไม่ได้ว่า จริงๆแล้วเงื่อนไขในทางชีวภาพมีส่วนกำหนดมากน้อยเพียงใด

ในขณะที่วิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถระบุถึงปริมาณฮอร์โมนที่กำหนดความแตกต่างในบทบาทหญิงชายของมนุษย์ได้ การศึกษาค้นคว้าถึงความสัมพันธ์ทางชีวภาพกับพฤติกรรมไพรเมต (primates) ในระยะต่อมาได้พบว่า พฤติกรรมทางเพศการก้าวร้าว ตลอดจนการแสดงความเป็นใหญ่ภายในกลุ่ม ลักษณะเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมหรือลักษณะภูมิประเทศที่อาศัยอยู่อาศัย (Rosaldo, 1974, p.5) ไม่เพียงแต่หลักฐานการยืนยันจากกลุ่มไพรเมตในอดีตเท่านั้น ในหมู่มนุษย์โฮโมเซเปียน (homo sapiens) เถกเช่นมนุษย์ในยุคปัจจุบัน นักมานุษยวิทยาก็ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบในหลายวัฒนธรรมและได้ค้นพบว่า มีความหลากหลายในทางกายภาพ และการแสดงออกทางอารมณ์ พฤติกรรมและความสามารถทางเพศ ดังตัวอย่างของผู้หญิงบาหลีที่มีลักษณะทางชีวภาพ ซึ่งดูเหมือนจะสวนทางกับความเข้าใจในสรีระของผู้หญิงโดยทั่วไปกล่าวคือ สะโพกแคบ หน้าอกเล็ก และช่องคลอดเล็ก บางคนไม่สามารถให้นมลูกได้ (ปราณี วงษ์เทศ, 2534, น.5)

งานศึกษาทั้งสองข้างต้นได้ช่วยสนับสนุนความคิดของเวทซ์ที่ว่า ชีววิทยามีส่วนกำหนดเพศหญิงและเพศชายที่แตกต่างกัน แต่มิใช่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางเพศ ความแตกต่างในบทบาทหญิงชายของมนุษย์เป็นภาพสะท้อนถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างข้อกำหนดทางกายภาพกับแบบแผนชีวิตทางสังคมของมนุษย์ซึ่งเป็นเรื่องทางวัฒนธรรม

แนวคิดวิเคราะห์ (Psychoanalysis)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เป็นบุคคลแรกที่ได้สร้างทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพ และพัฒนาการทางเพศ ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิด ความเข้าใจในแวดวงทางการแพทย์ และวิทยาศาสตร์สาธารณสุขปัจจุบันของไทย โดยเฉพาะนักจิตแพทย์ และนักจิตวิทยา มักจะรับเอาแนวคิดของฟรอยด์ ซึ่งเน้นความสำคัญของพัฒนาการทางจิตและการอบรมเลี้ยงดู ฟรอยด์ได้พูดถึงพัฒนาการของเด็กว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานทางชีวภาพ ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างเพศ และตระหนักในเพศของตนจากบิดา หรือมารดาที่เป็นเพศเดียวกันกับตน แล้วเด็กก็จะค่อยๆพัฒนาให้เป็นไปตามรูปแบบของพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมต่อไป (Basow, 1992, p.119) ปัญหาคือ การเอาเรื่องเพศเป็นเครื่องตัดสินความมีสุขภาพอันดีหรือไม่ดีในวงการแพทย์ โดยพิจารณาว่าบุคคลที่สามารถปฏิบัติตนได้เหมาะสมตามบทบาทที่สังคมกำหนดไว้คือ "คนปกติ" บุคคลที่ไม่ทำตามหรือทำตามไม่ได้คือ "คนผิดปกติ" วิธีการจิตบำบัดโดยมากจึงพยายามรักษาผู้ที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับเพศให้คืนสู่สภาพปกติที่ควรจะเป็น ซึ่งแท้จริงแล้วคือพฤติกรรมที่สังคมคาดหวัง (กาญจนา แก้วเทพ, 2535, น.18)

อิทธิพลทางความคิดของฟรอยด์ได้แฝงอยู่ในแนวคิดในการพิจารณา "ความปกติ" หรือ "ความไม่ปกติ" ในการบำบัดรักษาทางการแพทย์ปัจจุบัน และปรากฏชัดเจนในบทความทางการแพทย์ ทั้งที่เป็นตำราเรียนและที่เผยแพร่ทั่วไป ซึ่งได้มีผลต่อความเชื่อในเรื่องเพศในหมู่นักเรียน นักศึกษาทางการแพทย์ และประชาชนทั่วไป ทั้งๆที่ในหนังสือเรียนเหล่านั้นก็ได้กล่าวถึงการเรียนรู้บทบาททางสังคมของเด็กเอาไว้ในบทต้นๆ เช่น เด็กผู้ชายมักจะถูกลังคมคาดหวังให้ชอบเล่นชกต่อย ยิงปืน ปีนป่ายต้นไม้ ในขณะที่เด็กผู้หญิงถูกลังคมคาดหวังให้เล่นขายของ เล่นตุ๊กตา แต่ในบทสรุปกลับสรุปว่า เด็กผู้ชายมีธรรมชาติที่ชอบเล่นก้าวร้าว เด็กผู้หญิงชอบเล่นเรียบร้อย ไม่โลดโผน (กาญจนา แก้วเทพ, 2535, น.19)

แนวคิดวิเคราะห์ทางวัฒนธรรม (Cultural analysis)

แนวคิดนี้ตรงข้ามกับแนวคิดทั้งสองข้างต้นตรงที่พยายามแบ่งแยกระหว่างคำว่า "เพศ" (sex) และ "บทบาทหญิงชาย" (gender) ออกจากกันอย่างชัดเจน และได้ตั้งข้อสังเกตว่า สองคำนี้มักจะถูกใช้แทนกันจนดูเหมือนว่าเป็นศัพท์ที่มีความหมายเดียวกัน ซึ่ง

อันที่จริงแล้วคำว่า "เพศ" เป็นคำศัพท์ทางชีววิทยา ในขณะที่คำว่า "บทบาทหญิงชาย" เป็นศัพท์ทางสังคมหรือวัฒนธรรม ลินซีย์ (Lindsey, 1990) ให้รายละเอียดคำศัพท์ว่า "เพศ" เป็นเรื่องทางชีวภาพที่บ่งบอกการเป็นชายและการเป็นหญิง โดยองค์ประกอบของ โครโมโซม ฮอร์โมน และลักษณะทางกายภาพอื่นๆเป็นตัวกำหนด ในขณะที่ "บทบาทหญิงชาย" อาทิเช่น การเลี้ยงลูก การดูแลบ้าน และการหาเลี้ยงครอบครัว เป็นสิ่งที่สังคมเชื่อมโยงเพศหญิงและเพศชายเข้ากับแบบแผนทางสังคมต่างๆและถือเอา "บทบาทหญิงชาย" เป็นตัวบ่งบอกความเป็นหญิง (feminine) และความเป็นชาย (masculin) "เพศ" จึงเป็นสถานภาพที่ติดตัวมากับมนุษย์ตั้งแต่เกิด ในขณะที่ "บทบาทหญิงชาย" เป็นสถานภาพที่ได้มาในภายหลัง กรณีแปลงเพศถือเป็นการกระทำที่สะท้อนให้เห็นอิทธิพลความคิด ความคาดหวังของสังคมที่ต้องการให้บุคคลมีบทบาททางเพศ ที่สังคมเห็นว่าเหมาะสมกับเพศทางสรีระของผู้นั้น ดังนั้นบุคคลจึงต้องการเปลี่ยนแปลงร่างกายของตนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมทางเพศหรือบทบาทหญิงชายที่ตนสมัครใจ

ทุกวัฒนธรรมจะมีการเรียนรู้ความหมายและความแตกต่างระหว่างมนุษย์ผู้ชายและมนุษย์ผู้หญิง ที่เป็นผู้ชายสังคมจะคาดหวังให้มีลักษณะ "ความเป็นชาย" อันได้แก่ บึกบึน เข้มแข็ง ฉลาด อดทน กล้าหาญและเป็นผู้นำ ฯลฯ ที่เป็นผู้หญิงจะถูกคาดหวังให้มี "ความเป็นหญิง" อันได้แก่ ลักษณะที่อ่อนหวาน นิ่มนวล บอบบาง รักสวยรักงาม เรียบร้อย เชื้อพึง และมีลักษณะของผู้ตามที่ดี ฯลฯ ความเป็นหญิงและความเป็นชายมีความหลากหลายในแต่ละวัฒนธรรม มีด (อ้างใน Rosaldo, 1974, p.18) พบว่าลักษณะของผู้หญิง เช่น การยอมจำนน การเป็นฝ่ายรับ และพึงพอใจในการเลี้ยงดูเด็ก เป็นลักษณะที่มีอยู่ในตัวผู้ชายในเผ่าหนึ่งได้เช่นกัน จึงไม่สามารถด่วนสรุปได้ว่าความแตกต่างของพฤติกรรมเหล่านั้นสืบเนื่องมาจากเพศ

นอกจากนั้นในงานศึกษาทางมานุษยวิทยาอื่นๆก็ได้ยืนยันถึงความหลากหลายในทางกายภาพและการแสดงออกทางอารมณ์พฤติกรรมและความสามารถทางเพศ เช่น งานศึกษาผู้ชายบาห์ลี เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชายตะวันตกแล้ว ผู้ชายบาห์ลีจะมีหน้าอกใหญ่ไม่มีขนตามตัวมีการแสดงออกทางอารมณ์คล้ายผู้หญิง เช่น ร้องไห้ในที่สาธารณะสะท้อนให้เห็นว่าความแตกต่างในเรื่องเพศระหว่างหญิงและชาย ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดเกล้าทางสังคมในแต่ละวัฒนธรรมมาใช้เป็นเรื่องของธรรมชาติหรือกายภาพอย่างเดียว เรื่องเพศและบทบาทระหว่างเพศจึงต่างเป็นผลผลิตทางสังคมหรือเป็นสิ่งที่สังคมสร้างสรรค์ขึ้น (social construction)

แม้ว่าลักษณะความเป็นหญิงและความเป็นชาย ซึ่งถูกทำให้ดูเสมือนเป็นคุณสมบัติเฉพาะตนของมนุษย์ผู้หญิงและมนุษย์ผู้ชายจะได้รับการพิสูจน์ว่าไม่เป็นสิ่งสากล หรือความจริงทางธรรมชาติโดยมัตและงานศึกษาทางมานุษยวิทยาตั้งที่กล่าวแล้ว แต่ในขณะที่เดียวกันงานศึกษาทางมานุษยวิทยาเหล่านั้นก็ได้ทำให้เราประจักษ์ว่า ทุกสังคมจะมีการยอมรับและการจำแนกความแตกต่างหญิงชาย และการกำหนดแบบแผนตายตัวเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ ตลอดจน ลักษณะความเป็นหญิง และความเป็นชาย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันแทบทุกสังคม เพียงแต่ว่าในแต่ละวัฒนธรรมจะมีการเน้นความแตกต่างทั้งสองเพศมากน้อยแตกต่างกัน หากสังคมใดเน้นความแตกต่างหญิงชายไว้มากก็จะปรากฏการจำแนกความแตกต่างที่ชัดเจน อาทิเช่น การจำแนกประเภทของเล่น เด็กหญิงเล่นตุ๊กตา เล่นหม้อข้าวหม้อแกง ส่วนเด็กชายเล่นรถแข่ง ปืน รถยนต์ หรือของเล่นที่แสดงความเข้มแข็ง บึกบึน รวมไปถึงการจำแนกความแตกต่างในภาษาที่ใช้, ลักษณะการเดิน, บุคลิกท่าทาง, เสื้อผ้า, หรือแม้แต่อาหารและเครื่องคิม เช่น เมื่อเอ่ยถึงเครื่องคิมประเภทบำรุงกำลัง ส่วนมากจะคิดว่าเป็นเครื่องคิมสำหรับผู้ชาย ส่วนเครื่องคิมของผู้หญิงจะเป็นน้ำส้ม จนมีสำนวนล้อเลียนว่าเป็น "น้ำ(สำหรับ)นางเอก" เป็นต้น

หญิงและชายจึงนอกจากจะแตกต่างกันที่เพศทางกายภาพแล้ว ทั้งสองยังถูกอบรมเลี้ยงดูมาให้มีความแตกต่างในเพศทางวัฒนธรรมอีกด้วย สังคมจะใช้ความเป็นหญิง และความเป็นชายเป็นบรรทัดฐานในการชี้วัดพฤติกรรมของหญิงและชายว่า อะไรบ้างที่เป็นไปได้ และอะไรบ้างที่เป็นไปไม่ได้ ซึ่งความหมายเหล่านี้แทรกอยู่ในเรื่องราวทางศาสนา, ขนบธรรมเนียมต่างๆในชีวิตประจำวัน, ในสื่อต่างๆรอบๆตัว และโดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ซึ่งถือได้ว่าเป็นเสมือนเบ้าหลอมความเป็นหญิงและความเป็นชาย รวมทั้งยังทำหน้าที่ในการสืบทอด และควบคุมให้เป็นไปตามที่สังคมกำหนด

ชอโดโรว์ (Chodorow, 1990) นักจิตวิทยา และนักสตรีนิยมเห็นว่า การอบรมเลี้ยงดูภายในครอบครัวเป็นกลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างผู้หญิงผู้ชาย โดยทำหน้าที่ของการผลิตซ้ำ "ความเป็นแม่" ที่ทำให้ "ความเป็นแม่" ดำรงและฝังรากลึกในสังคมอย่างยากที่จะถ่วงถอน เพราะแม่จะเลี้ยงดูลูกสาวให้เติบโตขึ้นเป็นผู้หญิงเหมือนกับตนเอง ในขณะที่จะเลี้ยงดูลูกชายให้มีลักษณะของความเป็นชาย จากความแตกต่างในการเลี้ยงดูได้นำไปสู่การแบ่งงานที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ชาย เพื่อเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตซ้ำของ "ความเป็นแม่" ชอโดโรว์ เสนอว่าผู้ชายควรมีบทบาทในการดูแลลูกเพิ่มมากขึ้น การทำหน้าที่ดูแลลูกร่วมกันระหว่างพ่อกับแม่จะทำให้เด็กผู้ชายและ

เด็กผู้หญิงมีความผสมกลมกลืนกับพ่อแม่มากขึ้น และที่สำคัญก็คือจะเป็นก้าวแรกที่จะนำผู้หญิงไปสู่เสรีภาพและความเสมอภาคเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะของซอโคโรว์ที่จะให้ผู้หญิง และผู้ชายมีบทบาทร่วมกันในการดูแลลูก เพื่อลดช่องว่างระหว่างความเป็นหญิงและความเป็นชาย ซึ่งเชื่อมโยงกับการแบ่งแยกงานทางเพศนั้นเป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะในสังคมอุตสาหกรรมที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงสร้างข้อเรียกร้องในตนเองนี้ได้มากนัก เพราะผู้ชายต้องทำงานหนักเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว และสิ่งนี้มักถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบในการดูแลลูกและทำงานบ้าน ประกอบกับปรากฏการณ์ความเป็นจริงที่ว่าอัตราการหย่าร้างที่เพิ่มสูงขึ้นรวดเร็วในสังคมสมัยใหม่ ได้ทำให้ผู้หญิงจำนวนมากไม่น้อยต้องเลี้ยงดูลูกตามลำพัง ดังนั้นการเรียกร้องให้สามีและภรรยาทำหน้าที่ผสมผสานกันเพิ่มมากขึ้นในการเลี้ยงดูลูก จึงอาจเป็นไปได้ยากในบริบทของสังคมที่ครอบครัวพ่อไปทางแม่ไปทาง ฉะนั้นการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม จำเป็นจะต้องมีเงื่อนไขที่มากกว่าการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก หรือการเรียกร้องให้พ่อมีบทบาทในการดูแลลูกเพิ่มมากขึ้นอย่างที่ซอโคโรว์ได้เสนอแนะมา

ต่อประเด็นเดียวกันนี้ซีโมน เดอ โบวัวร์ (Simone de Beauvoir อ้างใน จีรติ ติงศภัทย์, 2524) มองว่าสังคมที่มีผู้ชายเป็นใหญ่ (patriarchy) เป็นสาเหตุอันสำคัญที่ทำให้เกิดและสืบทอดความเป็นหญิง ดังคำกล่าวอันลือลั่นของเธอที่ว่า "ผู้หญิงไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิง แต่ถูกทำให้กลายเป็นผู้หญิง" ภายในสังคมที่มีผู้ชายเป็นใหญ่นี้มีระบบความสัมพันธ์ที่เอื้อให้เพศชายมีอำนาจและการครอบงำเหนือเพศหญิง โดยผ่านสถาบันต่างๆทางสังคม อันได้แก่ครอบครัว อุดมการณ์ทางการเมือง การแบ่งงานตามเพศ ฯลฯ ฉะนั้นบทบาทหน้าที่ของความเป็นแม่ของผู้หญิงจึงถูกกำหนดมาจากความต้องการและสำนักของผู้ชายโดยผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ที่จะต้องรับมอบหมายบทบาทดังกล่าวแทบจะไม่มีส่วนในการให้คำนิยาม "ความเป็นแม่" ด้วยเลย หากแต่ต้องเป็นแม่ตามที่สังคมกำหนด ความเป็นแม่จึงมีความเกี่ยวโยงในเรื่องของอำนาจหรือการเมืองอย่างแยกไม่ออก และการที่ระบบชายเป็นใหญ่สามารถคงอยู่และสืบทอดได้อย่างมั่นคงถาวร ก็เพราะเสาหลักอันสองต้นที่สำคัญ คือ "ความเป็นแม่" และ "การกำหนดเพศสัมพันธ์ให้เป็นแต่เฉพาะหญิงกับชาย (heterosexual) เท่านั้น" (Rich, 1972 อ้างใน กาญจนนา แก้วเทพ, 2535, น. 33)

เพื่อให้สมาชิกของสังคมได้มีการเรียนรู้บทบาทที่สังคม (ผู้ชายเป็นใหญ่) กำหนดบรรทัดฐานทางเพศจึงถูกเชื่อมโยงเข้ากับสถาบันครอบครัว ซึ่งทำหน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ ให้

การเลี้ยงดู และถ่ายทอดบรรทัดฐานทางสังคมและควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้อยู่ภายใต้สถาบันทางสังคม ภายใต้ระบบบรรทัดฐานทางเพศนี้มีบรรทัดฐานที่ควบคุมและกำหนดแนวทางพฤติกรรมของผู้หญิงที่สำคัญๆ คือ บรรทัดฐานเกี่ยวกับความเป็นแม่ (maternity norms) และบรรทัดฐานเกี่ยวกับเรื่องเพศ (sexuality norms) โอคเลย์ (Oakley, 1976 อ้างใน ศุลีมาน นฤมล, 2531, น.59) เห็นว่ามีความเชื่อผิดๆเกี่ยวกับความเป็นแม่ของคนในสังคม ที่ว่าผู้หญิงทุกคนต้องการเป็นมารดา ผู้หญิงทุกคนต้องการมีบุตร และบุตรทุกคนต้องการมารดา ความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อภาพอุดมคติของเพศหญิงและได้รับการสนับสนุนถ่ายทอดผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคม การละเมิดบรรทัดฐานแห่งความเป็นแม่ จะถูกมองว่าเป็นความเบี่ยงเบน ซึ่งจะได้รับแรงกดดันและการลงโทษจากสังคม

นอกจากนั้นสังคมยังมีบรรทัดฐานในการควบคุมพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงให้อยู่ภายใต้บริบทของครอบครัวเท่านั้น พฤติกรรมทางเพศใดๆที่อยู่นอกเหนือไปจากครอบครัวจะถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่เสียหาย และจะได้รับการประณามจากสังคม ข้อห้ามที่สำคัญๆในเรื่องเพศของผู้หญิงจะได้รับการพิจารณาในรูปของกิจกรรมทางเพศซึ่งเกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัวทั้งสิ้น ข้อห้ามหลักๆที่ผู้หญิงไม่พึงปฏิบัติมีดังนี้

1. การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน
2. การมีเพศสัมพันธ์นอกระบบแต่งงาน
3. การมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายมากกว่าหนึ่งคน
4. การมีเพศสัมพันธ์ที่นอกเหนือจากการร่วมเพศตามปกติ เช่น การร่วมเพศทางทวารและทางปาก
5. การมีเพศสัมพันธ์ของหญิงที่หย่าร้างหรือเป็นหม้าย และ
6. การมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยกัน

(ศุลีมาน นฤมล, 2531)

ยิ่งไปกว่านั้นหากผู้หญิงคนใดทำตัวเป็นผู้มีความคึกคัก ใจกล้าเรื่องเพศ หรือมีความรู้และทักษะทางเพศจะถูกพิจารณาว่าเป็นเรื่องที่น่าอับอาย และเป็นเครื่องหมายของความไม่บริสุทธิ์ ในขณะที่การมีประสบการณ์ทางเพศได้รับการยกย่องในเพศชาย

(Pheterson, 1986 อ้างใน ศุลีมาน นฤมล, 2531, น.61)

แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว

คำกล่าวอ้างจากหนังสือสังคมวิทยาว่าด้วยครอบครัวและการแต่งงานที่ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันประมุขุมิทางสังคมที่มีความสำคัญ และเป็นความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องมีครอบครัว ดูเหมือนจะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แต่ความเป็นสากล (universality) ของโครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัวยังเป็นข้อโต้แย้งกันมากในบรรดาผู้สนใจศึกษาสถาบันดังกล่าว ทั้งนี้เพราะพบว่าในแต่ละสังคมนั้น โครงสร้างและรูปแบบของครอบครัว รวมทั้งหน้าที่ที่มีความแตกต่างกันมาก ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับความเป็นสากลของโครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัวนั้นดูเหมือนว่าจะมีจุดเริ่มมาจากการวิจัยของ เมอร์ดอค (Murdock, 1949) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบสถาบันครอบครัวใน 250 สังคม และสรุปผลการศึกษาค้นคว้าว่า ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่พบได้ในทุกสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างครอบครัวแบบ "ครอบครัวเดี่ยว" นั้นเป็นปรากฏการณ์สากลของทุกสังคม (ภัสสร ลิมานนท์, 2528, น. 1) นอกจากนี้เมอร์ดอคยังได้เสนอต่อไปอีกว่า ปกติแล้วองค์ประกอบของครอบครัวเดี่ยวจะมีพ่อแม่ที่ทำหน้าที่ให้กำเนิดลูก และให้การอบรมเลี้ยงดู เพื่อให้เติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป แนวคิดนี้ถือเป็นแนวคิดกระแสหลักที่มีอิทธิพลต่อความคิดความเข้าใจของคนในสังคมตลอดมา ทั้งนี้เพราะต่างเห็นว่าการครอบครัวมิได้ทำหน้าที่ในการสืบพันธุ์และผลิตสมาชิกแล้ว สังคมก็อาจถึงแก่กาลสูญสลาย ชีวิตก็สิ้นสุดลง และหากครอบครัวมิได้ทำหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนแก่สมาชิกแล้ววัฒนธรรมก็จะขาดความต่อเนื่อง ภาวะการณ์ใดๆก็ตามที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวจึงถูกมองว่าเป็นปัญหาของสังคม ที่ก่อให้เกิดวิกฤติการณ์ของครอบครัว และอาจนำไปสู่การล่มสลายของครอบครัวในที่สุด

สำหรับผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดและข้อสรุปของ เมอร์ดอคก็ได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงในหลายๆเรื่อง ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไป แต่โดยหลักๆแล้วแนวคิดหลังนี้ได้ปฏิเสธความเป็นสากลของครอบครัว และได้วิพากษ์แนวคิดของเมอร์ดอคว่าพยายามเชื่อมโยงการให้กำเนิดมนุษย์ ซึ่งถูกมองว่าเป็นลักษณะธรรมชาติให้สัมพันธ์กับครอบครัว พร้อมกับตั้งคำถามต่อความเป็นสากลของครอบครัว แนวคิดหลังนี้เห็นว่า "ครอบครัว" ถูกทำให้กลายเป็นอุดมการณ์ มากกว่าที่จะเป็นลักษณะของครอบครัวในโลกแห่งความเป็นจริง ข้อแตกต่างในความคิดและข้อโต้แย้งระหว่างแนวคิดทั้งสองมีรายละเอียด ซึ่งจะได้อภิปรายดังต่อไปนี้

ครอบครัวมีลักษณะสากล

เมอร์ดอค (Murdock, 1949) ถือเป็นนักคิดที่สำคัญในแนวนี้ที่เห็นว่าสถาบันครอบครัวมีความเป็นสากลโดยอ้างว่าเป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่ในทุกสังคมทั่วโลก และครอบครัวโดยทั่วไปต่างก็มีองค์ประกอบและหน้าที่ไม่แตกต่างกันพอสรุปได้สามประการ คือ

ประการแรก สามี-ภรรยามีความสัมพันธ์ทางเพศด้วยกัน (sexuality) โดยที่สังคมให้การยอมรับ ครอบครัวจึงทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในแง่การมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งเป็นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสามี-ภรรยา (conjugal relationship) นั้นหมายถึงความสัมพันธ์ที่อยู่ภายใต้กรอบของครอบครัวเท่านั้น ที่สามารถเรียกว่าเป็นครอบครัว ความสัมพันธ์ทางเพศที่นอกเหนือจากบริบทครอบครัว อันได้แก่ เพศสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายที่ไม่ใช่สามี-ภรรยา กัน หรือที่ไม่ได้รับการรับรองจากสังคมถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่สาส์น (Collier, 1992, p. :32)

ประการที่สอง ครอบครัวให้กำเนิด และเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ (reproduction) การให้กำเนิด และการทำหน้าที่เลี้ยงดูสมาชิกใหม่ถือเป็นหน้าที่สำคัญของครอบครัวในทุกสังคม ทั้งนี้เพราะทารกแรกเกิดไม่สามารถช่วยตัวเองได้ พ่อและแม่จึงต้องทำหน้าที่ในการเลี้ยงดู มนุษย์จึงต่างจากสัตว์อื่นตรงที่มีวิวัฒนาการของการให้กำเนิด นับตั้งแต่การมีคู่ การตั้งครรรภ์ ตลอดจนการให้กำเนิด กระบวนการที่พ่อแม่ให้การดูแลทารกกินเวลายาวนาน ซึ่งพ่อแม่ก็จะได้รับความรัก ความผูกพันเป็นการตอบแทนจากการทำหน้าที่เลี้ยงดูในภายหลัง (Malinowski, 1944, p. 99)

ที่น่าสนใจคือ ทั้งเมอร์ดอคและมาลินอฟกีต่างเป็นนักคิดแนวโครงสร้างหน้าที่ (functionalist) ที่มีความเห็นว่า การดำรงอยู่ของสถาบันทางสังคมใดๆ ย่อมเป็นไปเพื่อทำหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งสองท่านมองว่าครอบครัวดำรงอยู่เพื่อทำหน้าที่ตอบสนองความจำเป็นทางชีวภาพของมนุษย์อันได้แก่ การสืบทอดเผ่าพันธุ์มนุษย์ เมื่อมองในแง่หน้าที่ต่างๆ ในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการให้กำเนิด การเลี้ยงดูและการะรับผลิตชอบภายในบ้านอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน้าที่หลักของผู้หญิง จึงมีความจำเป็นตามธรรมชาติ

ประการที่สาม ครอบครัวเป็นสถานที่ที่พ่อแม่ลูกอาศัยอยู่ร่วมกัน (co-residence) ในนัยนี้ครอบครัวคือ พื้นที่ที่มีขอบเขตชัดเจน และเป็นหน่วยที่บ่งบอกถึงการรวมกันของพ่อแม่ลูก ซึ่งใช้เป็นสถานที่ในการอยู่อาศัย และมีกิจกรรมร่วมกัน ครอบครัวจึงมีความจำเป็น

ต่อการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นสถานที่สำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

ครอบครัวเป็นอุดมการณ์

แนวคิดนี้มองสวนทางกับแนวคิดแรก โดยการปฏิเสธรูปแบบองค์ประกอบ และบทบาทหน้าที่ที่ตายตัวของครอบครัว และมองว่าครอบครัวมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองในแต่ละสังคม และเปรียบเทียบครอบครัวว่ามีลักษณะคล้ายวงจรชีวิตมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง และได้อ้างงานศึกษาครอบครัวในหลายวัฒนธรรมที่ยืนยันลักษณะที่ไม่ตายตัว ในทางตรงกันข้ามครอบครัวกลับมีลักษณะซับซ้อนแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม หรือแม้แต่ในสังคมเดียวกัน จึงไม่จำเป็นเสมอไปที่ครอบครัวจะมีองค์ประกอบและหน้าที่เป็นสากลตามที่เมอร์คอค หรือมาลินอฟสกีได้กล่าวอ้างไว้ดังจะได้อภิปรายต่อไปนี้

ครอบครัวไม่จำเป็นต้องมีพ่อแม่ลูกอาศัยอยู่ร่วมกันเสมอไป

มากาเรต มีต (Mead, 1971) ได้ทำการศึกษาสังคมชาวมัวพบว่าเด็กในสังคมนี้สามารถเลือกบ้านที่ตนต้องการพักอาศัยได้ และจะย้ายไปพักที่ใหม่ที่ไหนอีกก็ได้ นอกจากนี้งานศึกษาของเบนเดอร์ (Bender, 1979) พบว่าครอบครัวอะชานตี (Ashanti) หลักๆมีเพียงพี่และน้องอาศัยอยู่ด้วยกัน (อ้างใน Gittins, 1982, p.60) นอกจากนี้คอลเลียร์ (Collier, 1992, น.35) ยังได้อ้างถึงสังคมมูดูรูคู (Mudurucu) ในอเมริกาใต้ว่ามีประเพณีที่ให้ผู้ชายและเด็กชายที่มีอายุตั้งแต่สิบสามปีขึ้นไปมาอาศัยรวมกันในบ้านเดียวกัน (men's house) ในขณะที่ผู้หญิงและเด็กผู้หญิงจะอาศัยอยู่รวมกันในวันรอบๆบ้านที่ผู้ชายพัก ผู้ชายกับผู้หญิงจึงกินและนอนแยกกัน โดยที่พวกผู้ชายจะกินอาหารที่ผู้หญิงจัดมาให้ร่วมกันภายในบ้านของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงและเด็กก็จะกินร่วมกันที่ที่พักของตนต่างหากที่น่าสนใจคือ แม้แต่คู่สามีภรรยาที่นอนกันคนละที่ ยกเว้นแต่ในเวลาที่มีเพศสัมพันธ์กันเท่านั้น

สำหรับสังคมไทยในบุคคุดสาทรกรรมที่คนต้องเคลื่อนย้ายไปตามลักษณะของงาน โดยเฉพาะที่เห็นได้ชัด คือ การเคลื่อนย้ายแรงงานของคนชนบทมาสู่เมืองได้ส่งผลกระทบให้บางพื้นที่มีเพียงผู้หญิงกับเด็ก บางครอบครัวมีแต่คนชราคอยเฝ้าบ้านปล่อยให้ลูกชาย ลูกสาว และหลานๆได้แยกย้ายกันไปทำงานหาเงิน และการที่สังคมไทยมีทัศนะต่อครอบครัวที่สมบูรณาว่าต้องประกอบไปด้วยพ่อแม่ ลูกนี้เอง จึงทำให้หลายคนมีความวิตกกังว่าสถาบัน

ครอบครัวกำลังจะล่มสลาย โดยไม่ยอมรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ที่ผลักดันให้สมาชิกในครอบครัวจำเป็นต้องออกไปหางานทำ เพื่อช่วยพยุงเศรษฐกิจของครอบครัวให้คงอยู่ต่อไป ตรงกันข้ามการอยู่กับบ้านโดยไม่มีการดิ้นรนต่างหากที่อาจนำพาให้ครอบครัวแตกสลาย

ปรากฏการณ์ที่คนจำนวนมากใช้ชีวิตส่วนมากของคนอยู่นอกบ้านมากกว่าจะอยู่ในบ้าน ไม่ได้หมายความว่าเขาเหล่านั้นจะไม่มีความรู้สึกร่วมในการเป็นครอบครัวเดียวกัน (แม้จะไม่ได้อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันก็ตาม) ดังจะเห็นว่าทุกๆปีจะมีคนต่างจังหวัดกลับไปบ้านในเทศกาลสำคัญๆ เพื่อพบปะหรือรวมญาติกันเป็นครั้งคราว หลังจากนั้นก็จะแยกย้ายกันไปทำงานใหม่ ดังนั้นความหมายของครอบครัวจึงไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับสถานที่ อันได้แก่ บ้านดังเช่นที่เมอร์คอโคได้ให้ความหมายเอาไว้ และคนที่อยู่ในบ้านก็ไม่จำเป็นต้องเป็นพ่อ แม่ ลูกเสมอไป

วิพากษ์ครอบครัวให้กำเนิด และเลี้ยงดูสมาชิกใหม่

ประเด็นการให้กำเนิดเป็นเรื่องทางกายภาพ และการเลี้ยงดูเป็นเรื่องของวัฒนธรรมได้รับการพิสูจน์แล้วจากงานศึกษาทางมานุษยวิทยา และยังทำให้เข้าใจว่าจริงๆแล้วบทบาทในการเลี้ยงดูไม่จำเป็นต้องเป็นของฝ่ายหญิงเสมอไป หน้าที่รับผิดชอบในการเลี้ยงดูจึงนอกจากไม่ได้เป็นไปโดยธรรมชาติแล้ว ยังไม่สามารถถือเป็นแบบฉบับตายตัวของผู้หญิง ที่จะใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาตัดสินการเป็นแม่ที่ดีได้ เพราะในขณะที่ยอมรับกันทั่วไปว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่นั้นก็ไม่ได้หมายความว่า แม่ที่ไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมตัวเองจะเป็นแม่ที่ไม่ดี ทั้งนี้เพราะการเป็นแม่ที่ดีหรือไม่ดีนั้นขึ้นอยู่กับการให้ความหมายหรือการตีความ ซึ่งขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

เอ็ดโฮม (Edholm, 1982, p.170) อ้างว่ามีความต่างในมาตรฐานของความ เป็นแม่ในสังคมตาฮิติ ผู้หญิงในสังคมนี้มีอิสระที่จะให้กำเนิดเด็กหนึ่งหรือสองคน โดยที่ไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องความสัมพันธ์ที่มั่นคง และหรือการมีครอบครัวแต่อย่างใด และลูกๆของเธอที่เกิดมาก็ไม่มีปัญหาเพราะพ่อและแม่ของผู้หญิง ตลอดจนญาติๆใกล้ชิดต่างให้การยอมรับ และช่วยรับเลี้ยงเด็กเป็นอย่างดี โดยที่ผู้เป็นแม่ (ทางกายภาพ) สามารถกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับเด็กๆเหล่านั้น ดูเหมือนว่าในสังคมนี้จะไม่มีแรงกดดันต่อผู้หญิงที่มีลูกด้วยข้ออ้าง "ความเป็นแม่" เพียงเพราะว่าผู้หญิงเป็นผู้ให้กำเนิดเพียงฝ่ายเดียว การบิดถือเอามาตรฐานของความเป็นแม่ โดยคิดว่าผู้หญิงทุกคนมีสัญชาติญาณนี้ และเข้าใจเอาเองว่าสิ่งเหล่านี้

เป็นสิ่งสากลที่ถูกต้องและชอบธรรม จึงเท่ากับเป็นการยึดมั่นถือมั่นในวัฒนธรรมของตนเอง (ethnocentric) และมีความคิดคับแคบเกินกว่าจะสามารถทำความเข้าใจถึงวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากสังคมของตนได้

วิพากษ์ความสัมพันธ์ทางเพศในกรอบของครอบครัว

การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางเพศ (sexuality) เข้ากับการให้กำเนิด (reproduction) และทั้งสองกิจกรรมนี้ต้องอยู่ในบริบทของครอบครัวเท่านั้นจึงจะเป็นครอบครัวได้ เท่ากับเป็นการกำหนดให้พฤติกรรมทั้งสองอยู่ในกรอบ หากผู้ใดไม่ดำเนินไปตามกรอบดังกล่าวก็จะเกิดความรู้สึกแปลกแยกและได้รับแรงกดดัน อันได้แก่ โสเภณี หญิงหม้าย เด็กกำพร้า หญิงโสด หญิงตั้งครรภ์นอกสมรส ภรรยาน้อย รักร่วมเพศ และในที่นี่รวมไปถึงคู่ความสัมพันธ์ต่างเพศที่ต้องการมีบุตรแต่ไม่สามารถมีได้ ซึ่งในกรณีหลังนี้เห็นได้ชัดว่าบางครั้งความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างหญิงชายในระบบครอบครัวก็ไม่อาจตอบสนองสาระสำคัญของครอบครัว อันได้แก่ การให้กำเนิดได้เสมอไป

หากศึกษาย้อนไปในอดีตจะพบว่า ครั้งหนึ่งครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดเผ่าพันธุ์มนุษย์ไม่ให้สูญไปจากโลก ประเทศไทยเองในอดีตก็เคยมีนโยบายส่งเสริมให้แต่ละครอบครัวมีลูกกันมากๆ แต่ต่อมาเมื่อมนุษย์มีจำนวนมากขึ้น ทรัพยากรเริ่มขาดแคลน ความคิดในการควบคุมประชากรโลกเริ่มเกิดขึ้น พร้อมๆกับการคิดค้นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในการควบคุมการเกิด (birth control) รวมทั้งนโยบายในการชักชวนให้แต่ละครอบครัวมีลูกไม่เกินสองคนในบางประเทศ น่าคิดว่าหากครอบครัวได้ทำหน้าที่ในการให้กำเนิดอย่างดีที่สุดแล้ว เหตุใดจึงต้องมีความพยายามสกัดกั้นหน้าที่ตามธรรมชาตินั้นด้วย ที่น่าสังเกตคือ มาตรการคุมกำเนิดมักจะถูกนำมาใช้กับประเทศยากจน โดยเฉพาะกับผู้หญิงที่ยากจน ถึงแม้การกระทำหรือนโยบายดังกล่าวจะขัดหรือฝืนต่อ "สัญชาตญาณแห่งความเป็นแม่" แต่กลับไม่มีการวิพากษ์ในจุดนี้แต่ประการใด สะท้อนให้เห็นว่าหน้าที่ของครอบครัวในการให้กำเนิดมิได้กำหนดโดยธรรมชาติและ/หรือความต้องการของคู่สามีภรรยาแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังขึ้นอยู่กับนโยบายประชากรอันเป็นอำนาจหน้าที่ของแต่ละประเทศและ/หรือของประเทศที่มีอำนาจเหนือกว่า

นอกจากนั้นการที่สังคมให้การรับรองการมีเพศสัมพันธ์ในระบบครอบครัว และประณามเพศสัมพันธ์ที่อยู่นอกเหนือออกไป ในแง่นี้ครอบครัวจึงไม่ได้ทำหน้าที่ในการผลิตสมาชิกใหม่อย่างเดียว หากยังทำหน้าที่เป็นหน่วยทางศีลธรรมในการจัดการและควบคุม

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ซึ่งในแต่ละสังคมก็จะมีมาตรฐานทางศีลธรรมแตกต่างกันไป งานศึกษาของฟอร์ดและปีชได้ศึกษารักร่วมเพศ 76 ชุมชนทั่วโลก พบว่าร้อยละ 64 มีความเห็นว่ารักร่วมเพศเป็นเรื่องปกติธรรมดา และสังคมให้การยอมรับ แม้แต่ในหมู่อินเดียนแดง ที่เรารับรู้ถึงความเป็นชายชาตินักรบ มีนักวิจารณ์ได้ทำการศึกษาในปี 1937 พบว่าอินเดียนแดงเผ่าโมโฮพไม่ได้ถือว่าพฤติกรรมรักร่วมเพศเป็นสิ่งที่ผิดปกติ แต่กลับมองว่าเป็นเรื่องธรรมดา และได้รับการยอมรับจากสังคม (ออคมิลป์ ศรีแสงนาม, 2521, น.84) ในงานศึกษาข้ามวัฒนธรรมเหล่านี้ นอกจากจะทำให้เห็นถึงความหลากหลายในพฤติกรรมของมนุษย์แล้วยังช่วยในการทำความเข้าใจระบบศีลธรรมที่สังคมใช้ในการพิจารณา ตัดสิน อะไรควรไม่ควร อะไรผิดหรือไม่ผิดท่านเองคลองธรรมนั้นเป็นเรื่องของวัฒนธรรมหรือค่านิยมในแต่ละสังคม